

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (sedmo vijeće)

27. veljače 2020.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Socijalna politika – Jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja – Direktiva 2000/78/EZ – Članci 2. i 6. – Zabrana svake diskriminacije na temelju dobi – Plaća službenika – Diskriminatorni sustav plaća – Naknadna isplata plaće izračunana na temelju ranijeg diskriminatornog razvrstavanja – Nova diskriminacija – Članak 9. – Naknada štete zbog diskriminatornog zakonodavstva – Prekluzivni rok za podnošenje zahtjeva za naknadu štete – Načela ekvivalentnosti i djelotvornosti”

U spojenim predmetima C-773/18 do C-775/18,

pvodom triju zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a koje je uputio Verwaltungsgericht Halle (Upravni sud u Halleu, Njemačka) odlukama od 15. kolovoza 2018., koje je Sud zaprimio 10. prosinca 2018., u postupcima

TK (C-773/18),

UL (C-774/18),

VM (C-775/18)

protiv

Land Sachsen-Anhalt,

SUD (sedmo vijeće),

u sastavu: A. Arabadjiev (izvjestitelj), predsjednik drugog vijeća u svojstvu predsjednika sedmog vijeća, T. von Danwitz i A. Kumin, suci,

nezavisni odvjetnik: M. Campos Sánchez-Bordona,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Land Sachsen-Anhalt, J. Barone, u svojstvu agenta,
- za Europsku komisiju, C. Valero, B.-R. Killmann i T. Maxian Rusche, u svojstvu agenata,

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči bez mišljenja,

* Jezik postupka: njemački

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjevi za prethodnu odluku odnose se na tumačenje članka 2., 6., 9. i 17. Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (SL 2000., L 303, str. 16.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 1., str. 69.) te članka 21. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja).
- 2 Zahtjevi su upućeni u okviru triju sporova između TK-a (C-773/18), UL-a (C-774/18) i VM-a (C-775/18), s jedne strane, i Land Sachsen-Anhalta (savezna država Sachsen-Anhalt, Njemačka), s druge strane, u vezi sa zahtjevima za isplatu naknade štete zbog diskriminacije na temelju dobi koju su navodno pretrpjeli uslijed njihova razvrstavanja u stupanj pri svojem zapošljavanju u svojstvu sudaca ili službenika navedenog Landa.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 U skladu s člankom 1. Direktive 2000/78 „svrha ove Direktive je utvrditi opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili [spolne orijentacije] u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja.”
- 4 Člankom 2. te direktive predviđa se:

„1. Za potrebe ove Direktive ‚načelo jednakog postupanja‘ znači nepostojanje bilo kakve izravne ili neizravne diskriminacije na temelju bilo kojeg od razloga iz članka 1.

2. Za potrebe stavka 1.:

  - (a) smatra se da se radi o izravnoj diskriminaciji u slučaju kada se prema jednoj osobi postupa [nepovoljnije] nego prema drugoj osobi ili je došlo do takvog postupanja ili je moglo doći do takvog postupanja u [usporedivim] situacijama, zbog bilo kojeg od razloga iz članka 1.;
  - (b) smatra se da se radi o neizravnoj diskriminaciji u slučaju [ako] kakva naizgled neutralna odredba, [kriterij] ili [praksa može dovesti u posebno nepovoljan] položaj osobe određene vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili [spolne orijentacije], u usporedbi s ostalim osobama, osim u sljedećim slučajevima:
    - i. ako su ta odredba, [kriterij] ili [praksa] objektivno opravdani legitimnim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primjerena i nužna; [...]

[...]”
- 5 Člankom 6. navedene direktive određuje se:

„1. Neovisno o članku 2. stavku 2., države članice mogu predvidjeti da se različito postupanje na temelju dobi neće smatrati diskriminacijom, ako su, u kontekstu nacionalnog prava, te razlike objektivno i razumno opravdane legitimnim ciljem, uključujući legitimnu politiku zapošljavanja, tržište rada i strukovno obrazovanje te ako su načini ostvarivanja tog cilja primjereni i nužni.

Takvo različito postupanje može, između ostalog, uključivati:

- (a) postavljanje posebnih uvjeta za pristup zapošljavanju i strukovnom osposobljavanju, za zapošljavanje i obavljanje zanimanja, uključujući uvjete u pogledu otkaza i naknada za rad, za mlade osobe, starije radnike i osobe koje su dužne skrbiti o drugima, radi poticanja njihove strukovne integracije ili osiguranja njihove zaštite;
- (b) određivanje minimalnih uvjeta u pogledu dobi, radnog iskustva ili godina provedenih u službi za pristup zapošljavanju ili određenim prednostima vezanim uz zaposlenje;
- (c) određivanje najviše dobi za zapošljavanje, koja se temelji na zahtjevima obuke za određeno radno mjesto ili na potrebi postojanja razumnog razdoblja zaposlenja prije umirovljenja.

2. Neovisno o članku 2. stavku 2., države članice mogu predvidjeti da utvrđivanje starosne dobi za [stjecanje statusa osiguranika] ili stjecanje prava na starosnu ili invalidsku mirovinu, [za potrebe strukovnog socijalnog osiguranja], obuhvaćajući, u okviru tih sustava, određivanje različitih dobnih granica za zaposlenike ili skupine ili kategorije zaposlenika te korištenje, u okviru tih sustava, [kriteriji] starosti u aktuarskim izračunima, ne predstavlja diskriminaciju na temelju dobi, pod uvjetom da nemaju za posljedicu diskriminaciju na temelju spola.”

6 Članak 9. iste direktive glasi:

„1. Države članice osiguravaju da su svim osobama koje smatraju da im je učinjena nepravda, zbog toga što nije bilo primijenjeno načelo jednakog postupanja, čak i kad je odnos u kojem je navodno došlo do diskriminacije prestao, dostupni sudski i/ili upravni postupci te, ako se smatraju primjerenima, postupci mirenja, radi provođenja obveza iz ove Direktive.

[...]

3. Stavci 1. i 2. ne dovode u pitanje nacionalna pravila koja se odnose na vremenska ograničenja za pokretanje postupka u pogledu načela jednakog postupanja.”

7 Članak 17. Direktive 2000/78 glasi:

„Države članice donose pravila o sankcijama koja se primjenjuju na kršenja odredbi nacionalnog prava, donesenih u skladu s ovom Direktivom, a poduzimaju i sve potrebne mjere kako bi se osigurala primjena tih pravila. Sankcije, koje mogu uključivati isplatu odštete žrtvi, moraju biti djelotvorne, proporcionalne i odvraćajuće. Države članice o tim odredbama obavješćuju Komisiju najkasnije do 2. prosinca 2003., a neodgodivo je obavješćuju i o svakoj naknadnoj izmjeni koja bi na te odredbe mogla utjecati.”

Njemačko pravo

8 U skladu s njegovim člankom 1., cilj Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (Opći zakon o jednakom postupanju) od 14. kolovoza 2006. (BGB1. I., str. 1897.) (u daljnjem tekstu: AGG) je sprečavanje ili uklanjanje svakog različitog postupanja na temelju rase ili etničkog podrijetla, spola, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, dobi ili spolne orijentacije.

9 Člankom 7. stavkom 1. AGG-a određuje se:

„Radnici ne smiju trpjeti nikakvu diskriminaciju na temelju jednog od razloga iz članka 1. [...]”

10 Člankom 15. AGG-a, naslovljenim „Naknada štete”, određuje se:

„1. U slučaju povrede zabrane diskriminacije, poslodavac je dužan nadoknaditi time uzrokovanu štetu. Ta se odredba ne primjenjuje ako poslodavac nije odgovoran za povredu te obveze.

2. Kad je riječ o neimovinskoj šteti, radnik ima pravo zahtijevati primjerenu novčanu naknadu. [...]

[...]

4. Potrebno se u pisanom obliku pozvati na prava utemeljena na stavcima 1. ili 2., uz poštovanje roka od dva mjeseca, osim ako se stranke kolektivnih ugovora nisu drugačije sporazumjele. Ako osoba podnese molbu za posao ili promaknuće, rok počinje teći od trenutka primitka odluke o odbijanju i, u drugim slučajevima štete, od trenutka kada je radnik saznao za diskriminaciju.

[...]”

11 U skladu s njegovim člankom 24., odredbe AGG-a primjenjuju se *mutatis mutandis*, među ostalim, na službenike i na suce.

Glavni postupci i prethodna pitanja

12 Tužiteljica u glavnom postupku u predmetu C-773/18 od 1. siječnja 2010. obavlja sudačku funkciju na sudu Land Sachsen-Anhalta. Tužitelji u glavnom postupku u predmetima C-774/18 i C-775/18 službenici su tog Landa od 1. kolovoza 2006. odnosno od 1. siječnja 2009.

13 Tužitelji u glavnom postupku su do 31. ožujka 2011. uključivo bili plaćeni u skladu s Bundesbesoldungsgesetzom (Savezni zakon o plaći službenika) od 6. kolovoza 2002. (BGB1. I, str. 3020.), kako je izmijenjen Zakonom od 12. srpnja 2006. (BGB1. I, str. 1466.) (u daljnjem tekstu: stari Savezni zakon o plaći službenika). U skladu s tim zakonom, stupanj osnovne plaće službenika ili suca u svakom razredu službe bio je, pri njegovu zapošljavanju, određen prema njegovoj dobi.

14 U svojoj presudi od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560), Sud je presudio da se načelu nediskriminacije na temelju dobi, koje je zajamčeno člankom 21. Povelje i konkretizirano Direktivom 2000/78, točnije njezinim člankom 2. i člankom 6. stavkom 1., protivi to da se unutar svakog razreda stupanj osnovne plaće člana ugovornog osoblja u javnom sektoru određuje, pri zapošljavanju tog člana osoblja, prema njegovoj dobi.

15 U skladu s navodima suda koji je uputio zahtjev, nakon objave te presude, Land Sachsen-Anhalt zauzeo je isti pristup kao i Bundesministerium des Innern (Savezno ministarstvo unutarnjih poslova, Njemačka), s obzirom na to da je on saveznim upravnim tijelima dao naputak, dvjema okružnicama od 27. siječnja 2012. i 23. ožujka 2012., da odbiju svaku pritužbu koju su podnijeli službenici ili suci protiv određivanja njihove plaće na temelju starog Saveznog zakona o plaći službenika zbog toga što se navedena presuda odnosi na članove ugovornog osoblja i ne može se prenijeti na situaciju službenika i sudaca.

16 Iz navoda suda koji je uputio zahtjev također proizlazi da se njemački upravni sudovi razilaze u pogledu pitanja jesu li načela uspostavljena u presudi od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560), primjenjiva na uvjete plaće službenika i sudaca.

17 Tužitelji u glavnom postupku podnijeli su 16. prosinca 2013. (C-773/18), 17. veljače 2012. (C-774/18) odnosno 21. prosinca 2012. (C-775/18) Land Sachsen-Anhaltu pritužbe protiv određivanja svoje plaće do 31. ožujka 2011., pozivajući se na diskriminaciju na temelju dobi. Oni su, među ostalim, zahtijevali isplatu naknade štete predviđene člankom 15. stavkom 2. AGG-a.

- 18 Presudama od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005) te od 9. rujna 2015., Unland (C-20/13, EU:C:2015:561), Sud je presudio da se članku 2. i članku 6. stavku 1. Direktive 2000/78 protivi nacionalna mjera na temelju koje se u svakom razredu službe stupanj osnovne plaće službenika ili suca utvrđuje, pri njegovu zapošljavanju, prema njegovoj dobi.
- 19 Dvama zakonima donesenima 18. prosinca 2015. i 8. prosinca 2016. Land Sachsen-Anhalt odlučio je o naknadnoj isplati plaće koja se počevši od 2008. primjenjuje na sve službenike i suce koje zapošljava. Za razdoblje do 31. ožujka 2011. uključivo navedena naknadna isplata izvršena je u postotku od osnovne plaće koju su službenici i suci stvarno primili, tijekom svake godine o kojoj je riječ, na temelju starog Saveznog zakona o plaći službenika.
- 20 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da su se tom naknadnom isplatom plaće htjele provesti dvije presude Bundesverfassungsgerichta (Savezni ustavni sud, Njemačka) u kojima je on presudio da je plaća sudaca i službenika Land Sachsen-Anhalta niža od zakonskog minimuma propisanog Grundgesetzom (Temeljni zakon) te mu je naložio da od 2008. poveća plaću službenika i sudaca u svojoj službi.
- 21 Pritužbe tužiteljâ u glavnom postupku odbijene su 24. ožujka 2016. (C-773/18), 27. lipnja 2016. (C-774/18) i 24. veljače 2016. (C-775/18) jer su podnesene izvan roka. U tom je pogledu, Land Sachsen-Anhalt osobito smatrao da su oni trebali zahtijevati isplatu naknade štete predviđene člankom 15. stavkom 2. AGG-a u roku od dva mjeseca iz članka 15. stavka 4. AGG-a, s obzirom na to da je on počeo teći 8. rujna 2011., na dan objave presude Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560).
- 22 Tužitelji u glavnom postupku podnijeli su 18. travnja 2016. (C-773/18), 22. srpnja 2016. (C-774/18) i 23. ožujka 2016. (C-775/18) sudu koji je uputio zahtjev tužbu osobito zahtijevajući da se Land Sachsen-Anhaltu naloži da im isplati naknadu štete iz članka 15. stavka 2. AGG-a.
- 23 Taj se sud pita, s jedne strane, sadržava li retroaktivno povećanje plaća sudaca i službenika za razdoblje od 1. siječnja 2008. do 31. ožujka 2011. novu diskriminaciju na temelju dobi, s obzirom na to da to povećanje odgovara postotku osnovne plaće primljene na temelju diskriminatornog razvrstavanja u stupanj koje je provedeno prema starom Saveznom zakonu o plaći službenika.
- 24 S druge strane, sud koji je uputio zahtjev pita se je li objava presude od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560) mogla, u odnosu na tužitelje u glavnom postupku, pokrenuti rok od dva mjeseca za pozivanje na svoja prava, u ovom slučaju putem podnošenja pritužbi, koji je predviđen člankom 15. stavkom 4. AGG-a. S obzirom na činjenicu da je više od 60 % takvih pritužbi podnesenih u Landu Sachsen-Anhalt odbijeno zbog nepoštovanja tog roka, taj sud sumnja da su se službenici i suci – koji su se našli u situaciji poput one tužitelja u glavnom postupku – u trenutku objave navedene presude mogli osvijestiti da je izračun njihove vlastite plaće diskriminatoran.
- 25 U tim je okolnostima Verwaltungsgericht Halle (Upravni sud u Halleu) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Je li naknadno postotno povećanje u okviru sustava plaća kojim se diskriminira na temelju dobi nova diskriminacija ako je postotak povećanja jednak za sve stupnjeve nekog platnog razreda i stoga se mijenja apsolutna, ali ne relativna razlika između diskriminiranih i nediskriminiranih?
2. U slučaju pozitivnog odgovora na prvo pitanje, je li opravdano takvo postotno povećanje za sve dobne stupnjeve ako se povećanje zasniva na tome da je prvotna plaća niža od minimuma propisanog Ustavom države članice?

3. Protivi li se pravu Unije, osobito članku 9. Direktive [2000/78] odredba kojom pravo na naknadu štete za plaću kojom se diskriminira na temelju dobi prestaje nakon dva mjeseca, ako
- rok počinje objavom presude od 8. rujna 2011., C-297/10 i C-298/10, ECLI:EU:C:2011:560 (Hennigs i Mai), iako se na dotičnu osobu ne primjenjuje Bundesangestelltentarifvertrag (Savezni kolektivni ugovor za zaposlenike u javnoj službi), nego njegova osobna situacija odgovara situaciji iz [predmeta u kojem je donesena presuda od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005), ili iz onog u kojem je donesena presuda od 9. rujna 2015., Unland (C-20/13, EU:C:2015:561)];
  - za [presudu od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560)] dotični službenici i suci (radnici) mogu saznati samo iz općih javnih izvora;
  - su poslodavci zaniijekali primjenjivost na službenike [ili] na suce nakon donošenja prethodno navedene presude i pritom osporili postojanje diskriminacije na temelju dobi, a to pravno mišljenje barem dijelom priopćeno je i prema vani,
  - se sudskom praksom prvostupanjskih upravnih sudova unutar navedenog roka i nakon njega do objave [presude od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005),] većinom nijekalo postojanje diskriminacije na temelju dobi,
  - sudska praksa [nacionalnih] viših sudova nije postojala u tom roku i prva odluka viših sudova donesena je tek nakon donošenja [presude od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005);
  - se u radnom odnosu službenika ili sudaca prekluzivni rokovi primjenjuju samo za naknadu posebnih troškova i takvi rokovi nisu kraći od šest mjeseci,
  - prava na plaću podliježu trogodišnjem zastarnom roku koji počinje istekom godine u kojoj je zahtjev dospio i ovlaštenik zna za svoje pravo ili bi morao znati, a u suprotnom teče zastarni rok od deset godina,
  - nacionalna prava na plaću koja nisu određena zakonom, treba istaknuti pravodobno, to jest unutar proračunske godine za koju se zahtijevaju?
4. Utječe li na odgovor na treće pitanje ako je pravna situacija nejasna ili zamršena?
5. Je li za početak prekluzivnog roka dovoljno ako krug osoba koje su diskriminirane zna za različito postupanje ili mora biti poznat i razlog za nejednako postupanje, odnosno kriterij razlikovanja?"

O prethodnim pitanjima

Prvo i drugo pitanje

Dopuštenost

- ²⁶ Land Sachsen-Anhalt osporava dopuštenost prvog i drugog prethodnog pitanja ističući da ona nisu relevantna za rješavanje spora u glavnom postupku. Naime, s obzirom na to da se predmeti u glavnom postupku odnose na isplatu naknada štete na temelju članka 15. stavka 2. AGG-a, nije važno imaju li tužitelji u glavnom postupku pravo na dodatak na plaću na temelju druge diskriminacije koju su navodno pretrpjeli.

- 27 U tom pogledu dovoljno je podsjetiti da je, u skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, u okviru suradnje između njega i nacionalnih sudova uspostavljene člankom 267. UFEU-a, isključivo na nacionalnom sudu pred kojim je pokrenut postupak i koji mora preuzeti odgovornost za sudsku odluku koja će biti donesena da ocijeni, uvažavajući posebnosti predmeta, nužnost prethodne odluke za donošenje svoje presude i relevantnost pitanja koja postavlja Sudu. Posljedično, kada se postavljena pitanja odnose na tumačenje prava Unije, Sud je načelno obvezan donijeti odluku (presuda od 27. lipnja 2017., *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania*, C-74/16, EU:C:2017:496, t. 24. i navedena sudska praksa).
- 28 Iz navedenoga proizlazi da pitanja koja se odnose na pravo Unije uživaju presumpciju relevantnosti. Odbijanje Suda da odluči o prethodnom pitanju koji je uputio nacionalni sud moguće je samo kada je očito da zahtijevano tumačenje prava Unije nije vezano uz stvarno stanje ili uz predmet glavnog postupka, kada je problem hipotetske naravi ili kada Sud ne raspolaže činjeničnim i pravnim elementima koji su mu potrebni da bi pružio koristan odgovor na postavljena pitanja (presuda od 27. lipnja 2017., *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania*, C-74/16, EU:C:2017:496, t. 25. i navedena sudska praksa).
- 29 U ovom slučaju iz spisa kojim Sud raspolaže proizlazi da tužitelji u glavnom postupku pred sudom koji je uputio zahtjev tvrde da je s retroaktivnim povećanjem plaća sudaca i službenika za razdoblje od 1. siječnja 2008. do 31. ožujka 2011. počeo teći novi rok na temelju članka 15. stavka 4. AGG-a, s obzirom na to da to povećanje sadržava novu diskriminaciju na temelju dobi.
- 30 U tim okolnostima Sud ne može smatrati da zahtijevano tumačenje prava Unije nije vezano uz stvarno stanje ili uz predmet glavnog postupka ili da su prvo i drugo pitanje hipotetske naravi.
- 31 Stoga su ta prethodna pitanja dopuštena.

Meritum

- 32 Svojim prvim i drugim pitanjem, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članke 2. i 6. Direktive 2000/78 tumačiti na način da im se protivi mjera kojom se službenicima i sucima, kako bi im se osigurala odgovarajuća plaća, dodjeljuje naknadna isplata plaće u postotku od osnovne plaće koju su prethodno primali na temelju, među ostalim, stupnja osnovne plaće koji je bio određen za svaki razred, pri njihovu zapošljavanju, na temelju njihove dobi.
- 33 Kao što to proizlazi iz članka 2. stavka 1. Direktive 2000/78, načelo jednakog postupanja u smislu te direktive znači nepostojanje bilo kakve izravne ili neizravne diskriminacije na temelju bilo kojeg od razloga iz članka 1. navedene direktive. U njezinu članku 2. stavku 2. točki (a) navodi se da se radi o izravnoj diskriminaciji u slučaju kada se prema jednoj osobi postupa nepovoljnije nego što se postupa ili se postupalo ili bi se postupalo prema drugoj osobi u usporedivoj situaciji, zbog bilo kojeg od razloga iz članka 1. iste direktive.
- 34 Stoga najprije valja ocijeniti sadržava li naknadna isplata plaće poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku različito postupanje u smislu članka 2. stavka 1. Direktive 2000/78.
- 35 U tom pogledu, nesporno je da je naknadna isplata plaće predviđena zakonima Land de Saxe-Anhalta od 18. prosinca 2015. i od 8. prosinca 2016. dodijeljena dotičnim sucima i službenicima kako bi im se omogućilo da primaju plaću koja je u skladu s važnosti njihovih dužnosti, kako je propisana njemačkim Temeljnim zakonom, za razdoblje od 1. siječnja 2008. do 31. prosinca 2011. u postotku od osnovne plaće koja im je prethodno bila isplaćena, pri čemu je stupanj osnovne plaće bio određen za svaki razred, pri zapošljavanju tih sudaca i tih službenika, na temelju njihove dobi, u skladu sa starim Saveznim zakonom o plaći službenika. Međutim, Sud je presudio da se članku 2. i članku 6. stavku 1.

Direktive 2000/78 protivi nacionalna mjera na temelju koje se u svakom razredu službe stupanj osnovne plaće službenika utvrđuje, pri njegovu zapošljavanju, prema njegovoj dobi (presuda od 19. lipnja 2014., Specht i dr., C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005, t. 52.).

- 36 Sud koji je uputio zahtjev stoga se pita sadržava li novo različito postupanje na temelju dobi činjenica da službenici i suci u nepovoljnijem položaju na temelju svoje dobi prema starom Saveznom zakonu o plaći službenika primaju, zbog njihove niže osnovne plaće u usporedbi s onom službenika i sudaca s istovjetnim iskustvom, ali koji su se zaposlili u starijoj dobi od njih, niži dodatak na plaću u apsolutnom iznosu za razdoblje od 1. siječnja 2008. do 31. ožujka 2011.
- 37 U tom pogledu, točno je da naknadna isplata plaće utvrđena u jedinstvenom postotku od osnovne plaće službenika ili suca sama po sebi nije neraskidivo povezana s dobi i ne radi razlikovanje između osoba na koje se odnosi osim onih koje proizlaze iz referentnog sustava na temelju kojeg se navedena osnovna plaća određuje.
- 38 Međutim, kao što to ističe sud koji je uputio zahtjev, s obzirom na to da je referentni sustav u ovom slučaju stari Savezni zakon o plaći službenika, koji je stupanj osnovne plaće određivao, za svaki razred pri zapošljavanju tih sudaca i tih službenika prema njihovoj dobi, proizlazi da je posljedica te povezanosti da naknadna isplata plaće o kojoj je riječ u glavnom postupku, predviđena zakonima Land Sachsen-Anhalta od 18. prosinca 2015. i 8. prosinca 2016. sama ponovno proizvodi različito postupanje na temelju dobi tih sudaca i tih službenika.
- 39 U tim okolnostima valja utvrditi da naknadna isplata plaće o kojoj je riječ u glavnom postupku sadržava novo različito postupanje u smislu članka 2. stavka 1. Direktive 2000/78.
- 40 Valja nadalje ispitati može li se to različito postupanje opravdati s obzirom na članak 6. stavak 1. Direktive 2000/78.
- 41 Prvim podstavkom te odredbe predviđa se da države članice mogu predvidjeti da se različito postupanje na temelju dobi neće smatrati diskriminacijom, ako su, u kontekstu nacionalnog prava, te razlike objektivno i razumno opravdane legitimnim ciljem, uključujući legitimnu politiku zapošljavanja, tržište rada i strukovno obrazovanje te ako su načini ostvarivanja tog cilja primjereni i nužni.
- 42 Sud je više puta presudio da države članice mogu donijeti mjere koje sadržavaju različito postupanje temeljeno na dobi u skladu s člankom 6. stavkom 1. prvim podstavkom Direktive 2000/78. Države članice imaju široku marginu procjene, ne samo u izboru cilja u području socijalne politike i zapošljavanja, već također u definiranju mjera kojima se taj cilj može ostvariti (presuda od 19. lipnja 2014., Specht i dr., C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005, t. 46.).
- 43 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, različito postupanje utvrđeno u točki 39. ove presude proizlazi iz nastojanja da se postigne cilj koji proizlazi iz Temeljnog zakona, odnosno cilj osiguravanja odgovarajuće plaće službenicima i sucima Land Sachsen-Anhalta.
- 44 U tom pogledu cilj da se službenicima i sucima tog Landa osigura da primaju plaću koja je odgovarajuća s obzirom na važnost funkcija koje obavljaju treba smatrati legitimnim ciljem (vidjeti u tom smislu presudu od 7. veljače 2019., Escribano Vindel, C-49/18, EU:C:2019:106, t. 66.).
- 45 Ipak je i dalje potrebno utvrditi, u skladu s istim odredbama članka 6. stavka 1. Direktive 2000/78, jesu li u okviru široke margine prosudbe koja se priznaje državama članicama i na koju se podsjeća u točki 42. ove presude sredstva koja se primjenjuju za ostvarenje tog cilja prikladna i nužna.
- 46 U tom pogledu, naknadna isplata plaće utvrđena u skladu s jedinstvenim postotkom od osnovne plaće u pravilu se čini prikladnom za postizanje cilja da se službenicima i sucima osigura da primaju plaću koja je odgovarajuća s obzirom na važnost funkcija koje obavljaju.

- 47 Što se tiče pitanja prekoračuje li ta mjera ono što je nužno za postizanje navedenog legitimnog cilja, sud se koji je uputio zahtjev pita je li naknadnu isplatu plaće trebalo odrediti prema drugim modalitetima, a osobito upućivanjem na najviši stupanj dotičnog razreda.
- 48 U tom pogledu valja podsjetiti da je Sud u točkama 63., 72. i 86. presude od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005), u biti presudio da se članku 2. i članku 6. Direktive 2000/78 ne protivi nacionalni propis kojim se želi ukloniti diskriminacija na temelju dobi koji, za prijelazno razdoblje, kao referencu uzima stariji sustav plaća koji se temeljio na različitom postupanju na temelju dobi, u mjeri u kojoj je ta referenca nužna za osiguravanje zaštite stečenih prava i da se njezini učinci ublažavaju i s vremenom nestanu.
- 49 U tom kontekstu, Sud je u točki 81. te presude istaknuo da je štetu koju bi takvo prijelazno uređenje moglo nanijeti dotičnim službenicima posebno teško utvrditi, osobito s obzirom na broj dotičnih službenika i nepostojanje valjanog referentnog sustava, koji bi omogućio usporedbu između službenika u povoljnijem položaju i službenika u nepovoljnijem položaju.
- 50 U točki 96. navedene presude Sud je iz toga zaključio, što se tiče razdoblja prije stupanja na snagu novog nacionalnog propisa, da se naknadna isplata plaće, izračunana na temelju najvišeg stupnja dotičnog razreda, treba primijeniti samo u slučaju postojanja jednog takvog valjanog referentnog sustava i da takav referentni sustav nije postojao u okviru starog Saveznog zakona o plaći službenika s obzirom na to da su njegova diskriminatorna svojstva mogla utjecati na sve dotične službenike.
- 51 Međutim, s obzirom na te elemente sudske prakse, valja smatrati da se, pod uvjetom da mjera poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku odgovara potrebi osiguranja zaštite prava stečenih u kontekstu obilježenom, među ostalim, povećanim brojem dotičnih službenika i sudaca, kao i nepostojanjem valjanog referentnog sustava i da ne dovodi do produljenja različitog postupanja na temelju dobi, članku 2. i članku 6. Direktive 2000/78 ne protivi to da se naknadna isplata plaće – kojom se želi osigurati službenicima i sucima da primaju, tijekom kratkog razdoblja koje prethodi stupanju na snagu novog propisa kojim se želi ukloniti diskriminacija na temelju dobi, plaću koja je odgovarajuća s obzirom na važnost funkcija koje obavljaju – poveže s takvim ranijim sustavom plaća.
- 52 U tim okolnostima i podložno provjerama koje stoga mora izvršiti sud koji je uputio zahtjev, ne čini se da mjera o kojoj je riječ u glavnom postupku prekoračuje ono što je nužno za postizanje cilja osiguranja odgovarajuće plaće službenicima i sucima Land Sachsen-Anhalta, kako je određen Temeljnim zakonom.
- 53 Iz toga slijedi da na prvo i drugo pitanje valja odgovoriti da se članak 2. i članak 6. Direktive 2000/78 treba tumačiti na način da se, pod uvjetom da ona odgovara potrebi osiguranja zaštite prava stečenih u kontekstu obilježenom, među ostalim, povećanim brojem dotičnih službenika i sudaca, kao i nepostojanjem valjanog referentnog sustava i da ne dovodi do produljenja različitog postupanja na temelju dobi, ne protivi mjera kojom se službenicima i sucima, kako bi im se osigurala odgovarajuća plaća, dodjeljuje naknadna isplate plaće u postotku od osnovne plaće koju su prethodno primali na temelju, među ostalim, stupnja osnovne plaće koji je bio određen za svaki razred, pri njihovu zapošljavanju, na temelju njihove dobi.

Treće, četvrto i peto pitanje

- 54 Svojim trećim do petim pitanjem, koja također valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 9. Direktive 2000/78 te načela ekvivalentnosti i djelotvornosti tumačiti na način da im se protivi to da država članica odredi početak tjeka prekluzivnog roka od dva mjeseca za podnošenje zahtjeva za naknadu štete koja proizlazi iz mjere koja predstavlja diskriminaciju na temelju

dobi na dan objave presude Suda kojom je utvrđeno da je slična mjera diskriminatorna, osobito kad, u navedenoj državi članici, postoji kontroverza o mogućnosti prenošenja utvrđenja koja proizlaze iz te presude na dotičnu mjeru.

- 55 Najprije valja istaknuti da je nesporno da se AGG-om u njemačko pravo prenosi Direktiva 2000/78, da je cilj članka 15. stavka 2. AGG-a doprinijeti ispunjavanju obveza koje Savezna Republika Njemačka ima na temelju članka 17. te direktive i da se tom odredbom AGG-a u tom pogledu predviđa naknada neimovinske štete uzrokovane diskriminacijom na temelju dobi.
- 56 Iz spisa kojim Sud raspolaze proizlazi da dobivanje takve naknade ovisi samo o dokazivanju postojanja diskriminacije, da se šteta procjenjuje, u skladu s ustaljenom nacionalnom sudskom praksom, u paušalnom iznosu od 100 eura mjesečno za razdoblje tijekom kojeg je diskriminacija trajala i da se na prava koja se temelje na članku 15. stavku 2. AGG-a, u skladu s člankom 15. stavkom 4. AGG-a, treba u pisanom obliku pozvati kod poslodavca u roku od dva mjeseca od trenutka u kojem je radnik saznao za diskriminaciju.
- 57 Početak tog roka utvrđen je, za situacije poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, u skladu sa sudskom praksom Bundesverwaltungsgerichta (Savezni upravni sud, Njemačka), na dan objave presude od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560).
- 58 U tim okolnostima valja provjeriti ispunjavaju li trajanje tog roka i određivanje 8. rujna 2011. kao početka njegova tijeka zahtjeve koji proizlaze iz članka 9. Direktive 2000/78 te načela ekvivalentnosti i djelotvornosti.
- 59 U skladu s tom odredbom, države članice dužne su osobito osigurati da su svim osobama koje smatraju da im je učinjena nepravda, zbog toga što nije bilo primijenjeno načelo jednakog postupanja, dostupni upravni postupci radi provođenja obveza iz Direktive 2000/78.
- 60 Stoga iz navedene odredbe proizlazi da pitanje rokova za pokretanje postupka radi poštovanja obveza koje proizlaze iz te direktive nije uređeno pravom Unije (presuda od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 24.).
- 61 Stoga je, prema ustaljenoj sudskoj praksi, na unutarnjem pravnom poretku svake države članice da uredi takva postupovna pravila, pod uvjetom da ta pravila nisu manje povoljna od onih koja uređuju slična pravna sredstva nacionalnog prava (načelo ekvivalentnosti) i da u praksi ne onemogućavaju ili pretjerano otežavaju ostvarivanje pravâ koja se dodjeljuju pravnim poretkom Unije (načelo djelotvornosti) (vidjeti u tom smislu presudu od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 25.).
- 62 Sud je već imao priliku presuditi da se članku 9. Direktive 2000/78 ne protivi rok kao što je onaj predviđen člankom 15. stavkom 4. AGG-a, pod uvjetom da, s jedne strane, taj rok nije manje povoljan od onog koji se odnosi na slična pravna sredstva nacionalnog prava i, s druge strane, da određivanje trenutka od kojeg navedeni rok počinje teći ne onemogućava ili pretjerano otežava ostvarivanje pravâ koja se dodjeljuju tom direktivom (vidjeti u tom smislu presudu od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 42.).
- 63 Što se tiče usklađenosti članka 15. stavka 4. AGG-a s načelom ekvivalentnosti, Sud je također utvrdio da je mogućnost dobivanja naknade imovinske i neimovinske štete koja proizlazi iz povrede zabrane diskriminacije na temelju rase ili etničkog podrijetla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije uvedena AGG-om i da stoga prije donošenja tog zakona nisu postojali, u pravom smislu te riječi, jednakovrijedni postupci (presuda od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 30.). Međutim, čini se da je takvo utvrđenje potvrđeno elementima spisa kojim Sud raspolaze.

- 64 Osim toga, iz tog istog spisa proizlazi da se na prava dodijeljena člankom 15. stavkom 2. AGG-a može pozivati neovisno o tome je li radni odnos javan ili privatn i jesu li ta izvješća obuhvaćena kolektivnim ugovorom ili nisu.
- 65 U tim je okolnostima na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri jesu li tužbe iz trećeg prethodnog pitanja, koje se izgleda sve odnose na posebne novčane zahtjeve glede radnih odnosa u javnoj službi, slične tužbi za naknadu štete podnesenoj na temelju članka 15. AGG-a i sadržavaju li povoljnija postupovna pravila, uzimajući u obzir posebnosti postupaka o kojima je riječ (vidjeti u tom smislu presudu od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 29.).
- 66 Naime, sud koji je uputio zahtjev jedini je koji izravno poznaje postupovna pravila za takve tužbe u području službeničkog prava te je stoga u najboljem položaju da ispita predmet i ključne elemente navodno sličnih postupaka nacionalnog prava (vidjeti u tom smislu presudu od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 28.).
- 67 U svrhu tog ispitivanja, valja podsjetiti da poštovanje načela ekvivalentnosti podrazumijeva da se dotično pravilo bez razlikovanja primjenjuje na postupke koji se temelje na povredi prava Unije i na one koji se temelje na nepoštovanju unutarnjeg prava sa sličnim ciljem i uzrokom (vidjeti u tom smislu presudu od 20. rujna 2018., Rudigier, C-518/17, EU:C:2018:757, t. 62. i navedenu sudsku praksu).
- 68 Što se tiče načela djelotvornosti, važno je istaknuti da se svaki slučaj u kojem se postavlja pitanje čini li neka nacionalna postupovna odredba nemogućom ili pretjerano teškom primjenu prava Unije mora analizirati uzimajući u obzir mjesto te odredbe u cjelokupnom postupku, njegovo odvijanje i posebnosti pred različitim nacionalnim tijelima. U tu svrhu valja osobito uzeti u obzir, ako je potrebno, zaštitu prava obrane, načelo pravne sigurnosti i dobro odvijanje postupka (presuda od 21. prosinca 2016., TDC, C-327/15, EU:C:2016:974, t. 97. i navedena sudska praksa).
- 69 Iz ustaljene sudske prakse proizlazi da određivanje prekluzivnih rokova načelno zadovoljava zahtjev djelotvornosti jer je ono primjena temeljnog načela pravne sigurnosti kojim se istodobno štite zainteresirana stranka i dotična uprava. Naime, takvi rokovi načelno nisu takve naravi da u praksi onemogućavaju ili pretjerano otežavaju korištenje prava koja priznaje pravni poredak Unije. Na državama članicama je s druge strane da utvrde, za nacionalne propise koji ulaze u područje primjene prava Unije, rokove posebno s obzirom na važnost odluka koje treba donijeti za dotične osobe, na složenost postupaka i primjenjivog zakonodavstva, na broj osoba na koje se propisi mogu odnositi i na ostale javne i privatne interese koje je potrebno uzeti u obzir. Pod tim su uvjetom države članice slobodne predvidjeti dulje ili kraće rokove (presuda od 21. prosinca 2016., TDC, C-327/15, EU:C:2016:974, t. 98. i navedena sudska praksa).
- 70 Što se tiče osobito članka 15. stavka 4. AGG-a, kojim je predviđen rok od dva mjeseca za podnošenje pritužbe poslodavcu, Sud je presudio da se ne čini da trajanje tog prekluzivnog roka može učiniti praktično nemogućim ili pretjerano otežanim ostvarivanje prava dodijeljenih pravom Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 38. i 39.).
- 71 Što se tiče početka tijeka prekluzivnog roka, Sud je imao priliku naglasiti da se taj rok ne može utvrditi na način da postoji opasnost da radnik u tom roku ne može saznati za postojanje ili važnost diskriminacije čija je bio žrtva, što bi ga onemogućilo da se poziva na svoja prava (vidjeti u tom smislu presudu od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 40.).
- 72 U tom pogledu Sud je pojasnio da, s obzirom na to da je početak roka predviđenog člankom 15. stavkom 4. AGG-a trenutak u kojem je radnik saznao za navodnu diskriminaciju, ta odredba ne može učiniti praktično nemogućim ili pretjerano otežanim ostvarivanje prava dodijeljenih pravom Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 8. srpnja 2010., Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, t. 41.).

- 73 Naime, Sud ne smatra pretjeranim otežavanjem određivanje prekluzivnih rokova koji počinju teći tek od datuma na koji je dotična osoba saznala za navodnu diskriminaciju ili je, barem, za nju trebala saznati (vidjeti u tom smislu presudu od 7. studenoga 2019., Flausch i dr., C-280/18, EU:C:2019:928, t. 55.).
- 74 Međutim, iz sudske prakse na koju se podsjeća u točkama 71. do 73. ove presude proizlazi da, kako bi osoba mogla znati za postojanje ili važnost diskriminacije čija je žrtva, ona mora imati mogućnost istovremeno upoznati se s različitim postupanjem prema njoj, razlogom tog različitog postupanja i diskriminatornom prirodom različitog postupanja zbog tog razloga.
- 75 U ovom slučaju, s obzirom na to da se starim Saveznim zakonom o plaći službenika predviđalo da se stupanj osnovne plaće službenika ili suca u svakom razredu službe pri njegovu zapošljavanju određuje prema njegovoj dobi, tužitelji u glavnom postupku su od svojeg zapošljavanja mogli saznati i za razliku u plaći koja se odnosi na njih i za razlog te razlike.
- 76 Nasuprot tomu, čini se da u glavnom postupku nije sporno da tužitelji nisu znali niti su mogli znati, na dan svojeg zapošljavanja, diskriminatornu prirodu različitog postupanja kojem su bili izloženi zbog navedenog razloga. Naime, iz odluka kojima se upućuje prethodno pitanje proizlazi da su za njih saznali tek nešto prije podnošenja svojih pritužbi.
- 77 Stoga se postavlja pitanje jesu li tužitelji u glavnom postupku mogli saznati za navedenu diskriminatornu prirodu počevši od dana objave presude od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560), kao što je presudio Bundesverwaltungsgericht (Savezni upravni sud), s obrazloženjem da su relevantni pravni elementi u toj presudi dovoljno jasno utvrđeni.
- 78 U tom pogledu Sud je presudio da su priroda i doseg obveze koju države članice imaju na temelju članka 2. stavka 2. i članka 6. stavka 1. Direktive 2000/78, u vezi s nacionalnom odredbom poput starog Zakona o plaći službenika, razjašnjene i precizirane započevši s objavom presude od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560) (presuda od 19. lipnja 2014., Specht i dr., C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005, t. 104.).
- 79 Nesporno je da Land Sachsen-Anhalt u to vrijeme nije obavijestio svoje zaposlenike o objavi te presude, nego da je ona bila dostupna na dan objave na internetskoj stranici Suda. Usto, iz odluka kojima se upućuje prethodno pitanje proizlazi da je navedena presuda učinjena dostupnom i široj javnosti, posredstvom njemačkih medija, i članovima sindikata koji predstavljaju službenike tog Landa.
- 80 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da je od 10 667 zahtjeva za isplatu naknade štete na temelju članka 15. stavka 2. AGG-a podnesenih tijelima navedenog Landa odbijeno 7071, među kojima 6516 zbog toga što su nepravodobno podneseni s obzirom na rok iz članka 15. stavka 4. AGG-a. Tako je u tom roku podnesen 4151 zahtjev, od kojih je više od 700 zahtjeva podnio sindikat u ime svojih članova.
- 81 Sud koji je uputio zahtjev podsjeća da službenici i suci u službi Land Sachsen-Anhalt nisu, tijekom relevantnog razdoblja u glavnom postupku, bili obuhvaćeni propisom o kojem je bila riječ u predmetu u kojem je donesena presuda od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560), nego propisom o kojem je bila riječ u predmetima u kojima su donesene presude od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005) i od 9. rujna 2015., Unland (C-20/13, EU:C:2015:561).
- 82 Taj sud naglašava da je nakon objave presude od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560), Land Sachsen-Anhalt smatrao, kao i Savezno ministarstvo unutarnjih poslova u svojim okružnicama od 27. siječnja 2012. i 23. ožujka 2012., da se utvrđenja koja proizlaze iz te presude ne mogu primijeniti na situaciju službenika ili sudaca u njegovoj službi jer su se odnosila samo na situaciju članova ugovornog osoblja.

- 83 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da je to bilo stajalište, sve do objave presude od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005) i od 9. rujna 2015., Unland (C-20/13, EU:C:2015:561), većine njemačkih upravnih sudova, s obzirom na to da je Bundesverwaltungsgericht (Savezni upravni sud) dao pojašnjenje tek nakon objave presude od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005).
- 84 Stoga, sud koji je uputio zahtjev smatra da je relevantne pravne elemente u glavnim postupcima tek postupno pojasnio Sud u svojim uzastopnim presudama i da, do objave presuda od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005, t. 51.) i od 9. rujna 2015., Unland (C-20/13, EU:C:2015:561, t. 33. i 34.), ti elementi nisu bili dovoljno jasno utvrđeni.
- 85 Naposljetku, iz odluka kojima se upućuje prethodno pitanje proizlazi da tužitelji u glavnom postupku nisu ni brzo saznali za presudu od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560), niti su ocijenili njezinu važnost u pogledu vlastite plaće.
- 86 Iz tih elemenata, osobito iz okolnosti da je više tisuća službenika i sudaca Land Sachsen-Anhalta podnijelo svoje zahtjeve u roku predviđenom člankom 15. stavkom 4. AGG-a, jasno proizlazi da početak tjeka tog roka, kako je određen u ovom slučaju, nije u praksi onemogućio ostvarivanje prava dodijeljenih člankom 15. stavkom 2. AGG-a.
- 87 Nasuprot tomu, kao što to očito smatra sud koji je uputio zahtjev, drugi elementi ukazuju na to da je, u posebnim okolnostima koje opisuje taj sud, ostvarivanje tih prava službenicima i sucima Land Sachsen-Anhalta bilo pretjerano otežano, s obzirom na to da je početak tjeka roka utvrđen na način da je postojala opasnost da, u roku od dva mjeseca, ne bi mogli saznati za postojanje ili važnost diskriminacije čije su bili žrtve.
- 88 Naime u točkama 81. do 84. ove presude podsjeća se na to da presudom od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560) nije obuhvaćen nacionalni propis koji se primjenjuje na tužitelje u glavnom postupku, da su Land Sachsen-Anhalt i nadležna savezna tijela smatrala, nakon objave te presude, da se utvrđenja koja iz nje proizlaze ne mogu primijeniti na situaciju službenika i sudaca i da je, do objave presuda od 19. lipnja 2014., Specht i dr. (C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005, t. 51.) i od 9. rujna 2015., Unland (C-20/13, EU:C:2015:561, t. 33. i 34.), većina njemačkih upravnih sudova dijelila to stajalište.
- 89 U tim okolnostima, čini se da sud koji je uputio zahtjev pravilno smatra da, unatoč pojašnjenjima i preciziranju iznesenima u presudi od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560), u pogledu prirode i dosega obveze koju države članice imaju na temelju članka 2. stavka 2. i članka 6. stavka 1. Direktive 2000/78, pravni elementi relevantni za ocjenu usklađenosti pravila koja se odnose na plaću službenika i sudaca Land Sachsen-Anhalta s tim odredbama nisu dovoljno pojašnjeni objavom te presude, ni za nadležna tijela Land Sachsen-Anhalta, ni za nadležna savezna tijela, ni za većinu njemačkih upravnih sudova.
- 90 U takvim okolnostima, čini se da je postojala opasnost da službenici odnosno suci Land Sachsen-Anhalta ne mogu biti u mogućnosti saznati, u roku od dva mjeseca od objave presude od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560), za postojanje ili važnost diskriminacije čije su bili žrtve.
- 91 Čini se da postojanje takve opasnosti potvrđuje i činjenica da, prema utvrđenjima suda koji je uputio zahtjev, tužitelji u glavnom postupku nisu odmah procijenili važnost te presude u pogledu vlastite plaće i činjenica da je više od 60 % pritužbi koje su podnijeli službenici i suci Land Sachsen-Anhalta odbijeno zbog nepravodnosti.

- 92 Na temelju tih elemenata može se sumnjati u to je li određivanje početka tijeka roka predviđenog člankom 15. stavkom 4. AGG-a na dan objave presude od 8. rujna 2011., Hennigs i Mai (C-297/10 i C-298/10, EU:C:2011:560) dovoljno uzelo u obzir kriterije navedene u točki 69. ove presude, osobito one koji se odnose na složenost primjenjivog zakonodavstva i broj osoba na koje se može odnositi.
- 93 Međutim, na sudu koji je uputio zahtjev, koji jedini ima izravna saznanja o glavnim postupcima, jest da, s obzirom na sve relevantne činjenične i pravne okolnosti, provede potrebne provjere kako bi utvrdio je li početak tijeka roka predviđen člankom 15. stavkom 4. AGG-a utvrđen na način da je službenicima i sucima Land Sachsen-Anhalta bilo pretjerano otežano ostvarivanje prava koja su im dodijeljena člankom 15. stavkom 2. AGG-a.
- 94 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na treće do petog prethodnog pitanja valja odgovoriti da načelo djelotvornosti treba tumačiti na način da mu se protivi to da država članica odredi početak tijeka prekluzivnog roka od dva mjeseca za podnošenje zahtjeva za naknadu štete koja proizlazi iz mjere koja predstavlja diskriminaciju na temelju dobi na dan objave presude Suda kojom je utvrđeno da je slična mjera diskriminatorna, kad postoji opasnost da dotične osobe u tom roku ne mogu saznati za postojanje ili važnost diskriminacije čije su bile žrtve. To osobito može biti slučaj kada u navedenoj državi članici postoji kontroverza o mogućnosti prenošenja utvrđenja koja proizlaze iz te presude na dotičnu mjeru.

Troškovi

- 95 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (sedmo vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 2. i članak 6. Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja treba tumačiti na način da se, pod uvjetom da ona odgovara potrebi osiguranja zaštite prava stečenih u kontekstu obilježenom, među ostalim, povećanim brojem dotičnih službenika i sudaca, kao i nepostojanjem valjanog referentnog sustava i da ne dovodi do produljenja različitog postupanja na temelju dobi, ne protivi mjera kojom se službenicima i sucima, kako bi im se osigurala odgovarajuća plaća, dodjeljuje naknadna isplata plaće u postotku od osnovne plaće koju su prethodno primali na temelju, među ostalim, stupnja osnovne plaće koji je bio određen za svaki razred, pri njihovu zapošljavanju, na temelju njihove dobi.**
- 2. Načelo djelotvornosti treba tumačiti na način da mu se protivi to da država članica odredi početak tijeka prekluzivnog roka od dva mjeseca za podnošenje zahtjeva za naknadu štete koja proizlazi iz mjere koja predstavlja diskriminaciju na temelju dobi na dan objave presude Suda kojom je utvrđeno da je slična mjera diskriminatorna, kad postoji opasnost da dotične osobe u tom roku ne mogu saznati za postojanje ili važnost diskriminacije čije su bile žrtve. To osobito može biti slučaj kada u navedenoj državi članici postoji kontroverza o mogućnosti prenošenja utvrđenja koja proizlaze iz te presude na dotičnu mjeru.**

Potpisi